

F. Csanak Dóra

Hogyan vásárolta meg Teleki Sámuel a Tacitus-corvinát?

A Teleki Téka Tacitus-kódexéről Jakó Zsigmond igen röviden szól *Erdély és a Corvina* című tanulmányában⁴⁵⁸, mivel a könyv már 1518-ban külföldre került Budáról, s csak háromszáz évvel később jutott el Erdélybe, Marosvásárhelyre, amikor Teleki Sámuel megszerezte a kötetet könyvtára számára. Így nincs közvetlen köze az erdélyi corvina-hagyományhoz.

Mint ismeretes, korábban úgy tartották, hogy a „kéziratot Teleki Sámuel gróf németországi utazása alkalmával vette (1759–1760)”,⁴⁵⁹ Borzsák István azonban meggyőzően kimutatta ennek az állításnak a tarthatatlanságát: J.J. Oberlin 1801-ben megjelent Tacitus-kiadásának előszava alapján megállapította, hogy a sokáig elveszettnek hitt, váratlanul előkerült kódexhez Oberlin csak az 1790-es években jutott hozzá, Teleki Sámuel nyomtatott könyvtárkatalógusaiból pedig azt bizonyította be, hogy az 1800-ban megjelent II. kötetben a corvina leírása még nem szerepel, benne van viszont az 1811-ben kiadott III. kötetben, mégpedig az Oberlin-féle Tacitus-kiadással egy lapon.⁴⁶⁰ A kódex eszerint az 1800-as években került Teleki Sámuel birtokába. Ezt a megállapítást Jakó Zsigmond is alátámasztja és pontosítja egy 1805. január 25-én írt Teleki Sámuel-levél segítségével, amelyben a kancellár a corvina megszerzéséről és egy Mátyás királyt ábrázoló festmény lemásoltatásáról számol be Aranka Györgynek.⁴⁶¹

A Tacitus-kódex megszerzésének időpontja ezzel tisztázódott, körülményeinek részletei viszont megtudhatók Teleki Oberlinnek írt, a párizsi Bibliothéque Nationale kéziratárában őrzött leveleiből, valamint Oberlin válaszleveleiből, amelyek az Országos Levéltárban találhatóak.

Kiderül belőlük, hogy az 1761-es strasburgi látogatás élményének mégiscsak volt köze a Tacitus-corvina megszerzéséhez, s a kapcsolatot a kettő között Oberlin személye teremtette meg.

Amikor Teleki 1761 júliusában bázeli tanulmányai végeztével továbbindult Hollandia felé, a szokásos útvonalon, rajnai hajón hagyta el Bázelt. Még aznap este megérkezett az első stációra, Strasburgba, ahol néhány napra megszakította útját. A dóm és a város más nevezetességeinek megtekintése mellett a szellemi érdeklődésű utazók egyik fő

⁴⁵⁸ Jakó Zsigmond: *Erdély és a Corvina*. Írás, könyv, értelmiség. Bukarest, 1976. 176, 338.

⁴⁵⁹ Fraknói Vilmos–Fógel József: *Bibliotheca Corvina. Mátyás király budai könyvtára*. Bp 1927. 69.

⁴⁶⁰ Borzsák István: *Die Tacitus-Handschrift der Bibliotheca Corviniana*. = Az Egyetemi Könyvtár Évkönyve I. Bp 1962. 142–143.

⁴⁶¹ Jakó: *i.m.* 338.

programpontja Johann Daniel Schöpflin⁴⁶² könyvtárának meglátogatása volt. A híres könyvtár több mint 12 000 kötetből állt, amelyet főként régészeti tárgyakkal álló muzeális gyűjtemény egészített ki. Tulajdonosa kezdetől fogva a tudományos kutatás rendelkezésére bocsátotta mindkettőt. Így lett oda bejáratos diákkorától kezdve Jeremias Jakob Oberlin⁴⁶³, Schöpflin kedves tanítványa, pártfogoltja, munkatársa, majd professzortársa is. A gyűjteményt Schöpflin még 1771-ben bekövetkezett halála előtt Strasburg városának ajándékozta, felügyeletét Oberlin látta el, aki a múzeumi tárgyak egy részéről *Museum Schöpflini I.* címmel 1770-ben könyvet adott ki. Folytatása, a múzeum második részét, a szobrokat, faragott köveket és érméket bemutató következő kötet azonban sohasem jelent meg, mert Oberlinnek nem volt pénze az illusztráló metszetek elkészíttetésére.

Oberlin széles körű és változatos publikációs tevékenysége során sajtó alá rendezte antik szerzők műveit is, ezek között a legjelentékenyebb volt Tacitus munkáinak 1801-ben megjelent kiadása, amelynek előszavában a tudós örömmel számolt be arról, hogy az egykor Beatus Rhenanus tulajdonaként számon tartott, majd hosszú ideig elveszettnek hitt Tacitus-corvina váratlanul, szerencsés módon előkerült, s ő felhasználhatta munkájához a tulajdonos, Dorsner generális jóvoltából, akire örökségképpen szállt a kötet.

1761-es strasburgi látogatása során tehát Teleki nemcsak hogy nem vásárolhatta meg, de nem is láthatta a corvinát, mivel az nem tartozott soha a Schöpflin-könyvtárhoz. Így természetesen nem is szól róla a könyvtárról készített feljegyzésekben, azt írja viszont, hogy „itt láttam Mátyás királynak egy igen szép festett képét”.⁴⁶⁴

Ennek a látogatásnak az emlékét idézi fel a kancellár, amikor 43 év múltán, 1804. december 15-én levelet írt Oberlinnek.

A levél bevezető részében, mintegy bemutatkozásképpen feltételezi, hogy Oberlin a göttingai és más tudományos lapokból három évvel azelőtt értesült róla, hogy ő, Teleki ifjúkora óta gyűjtött könyvtárát átadta szűkebb hazájának, s a jövőben is tovább kívánja gyarapítani a gyűjteményt. Bár lekötik a közügyek gondjai, mégis „cuperemque vehementer imaginibus etiam Maecenatum, qui in Hungaria et Transilvania bonarum artium et humaniorum literarum [!] studia vel foverunt vel aluerunt exornare. In quorum numero principe loco habendus Matthias Corvinus Rex, cum nullum in Hungaria nactus esset Apellem, genuina illius effigies

⁴⁶² Schöpflin, Johann Daniel (1694–1771) 1720 óta a strasburgi egyetemen az ékesszólás és a történelem professzora. A maga korában igen elismert tudós volt. I. Katalin cárnő Szentpétervárra szerette volna megnyerni, a francia király tanácsossá és udvari történésszé nevezte ki, számos külföldi tudományos társaság tagjává választotta. Előadásai nagyszámú, főleg német diákot vonzottak Strasburg egyetemére. – Bázeli kapcsolatai ott végzett egyetemi tanulmányai idejéből eredtek, s idős korában is igen szorosak voltak. – Teleki Sámuel 1760 őszen Bazelben ismerte meg személyesen Schöpflint, több alkalommal találkoztak s kölcsönösen rokonszenveztek egymással. Teleki strasburgi látogatásakor Schöpflin nem volt a városban, utóbb azonban, amikor Teleki Karlsruheban töltött néhány napot, ismét többször találkoztak s keresték is az alkalmat az együttlétre.

⁴⁶³ Oberlin, Jeremias Jakob (1735–1806) filológus, régész. Már fiatalon antik szerzők szövegmagyarozatát adta elő a strasburgi egyetemen Schöpflin mellett; hallgatói számára régészeti, földrajzi és diplomatikai kézikönyveket készített. 1782-ben lett nyilvános rendes tanár a logikai és metafizikai tanszéken. A forradalom idején Metzben bebörtönözték, utóbb visszatért Strasburgba. Tagja volt a francia akadémiának és számos más tudós társaságnak. Mestere, Schöpflin mellé temették el.

⁴⁶⁴ *Gróf Teleki Sámuel erdélyi kancellár úti naplója 1759–1763.* Sajtó alá rend. ifj. Biás István. A bevezetőt írta dr. Imre Sándor. Marosvásárhely, 1908. 57.

apud nos albo rarior est corvo. Memini vero me, ante hos tres et quadraginta annos, cum studiorum caussa peregrinarem, in Bibliotheca Celeb. Schoepflini, faciem hujus Regis pereleganti penicillo expressam vidisse, quam cummaxime sub tua cura exstare audio.⁴⁶⁵

Arra kéri tehát Oberlint, hogy a közjó előmozdítása érdekében másoltassa le a képet hozzáértő festővel, és küldesse el neki. A költségeket örömmel vállalja.

Ezután tér át levele másik témájára, a Tacitus-kódexre. „Esse Tibi ad manum Codicem MS Corvinianum, qui B. Rhenani fuit, Taciti Annalium libros inde ab XI. et Historiarum quinque complectentem, ex Praefatione editionis tuae Operum Taciti, didici quem ego, si justo redimi posset pretio, etsi magna partem mutilum, et permultis oscitantia, ut scribis librarii vitiis scatentem, Lipsio quoque et Gronovio minus laudatum, optarem tamen ut postliminio ad nos redeat, et meae ornamento sit Bibliothecae. Aveo proinde scire: an? et quo pretio venalio sit? Fac me, quaero, certiozem, et de grati animi mei officio, meaque Tui observantia singulari dubitare noli.”⁴⁶⁶

Miért gondolta a kancellár, hogy a strasburgi tudós figyelmét megragadhatta egy a Teleki könyvtáráról megjelent, őt, Oberlint személy szerint kevésbé érdeklő tudósítás?⁴⁶⁷

A *Göttingische Anzeigen* 1801. szeptember 26-i számában⁴⁶⁸ háromoldalas recenzió jelent meg Teleki Sámuel könyvtárkatalógusának 1800-ban publikált II. kötetéről. A cikk első fele azokról a nehézségekről szól, amelyek e katalóguskötet elkészültét és kiadását akadályozták. Elmondja, hogy a kézirat végleges formába öntése idején Telekinek nem voltak a keze ügyében a könyvei, mert Bécs háborús fenyegetettsége miatt Erdélybe szállíttatta őket, s csak korábbi jegyzetei alapján készíthette el a kötet kéziratát. Még olyan személyes és családi jellegű, a kiadást akadályozó csapásokat is megemlíti az ismertetés, mint a kancellár feleségének, egyik unokájának és idősebbik fiának a halála. Beszámol a tudósítás arról is, hogy az ifjúkora óta nagy költséggel és fáradsággal létrehozott gyűjteményt a kancellár hazájában a köz használatára szánja.

A *Göttingische Anzeigen* előző, de ugyanezen a napon megjelent 154. számában pedig Oberlin Tacitus-kiadásáról jelent meg ismertetés.⁴⁶⁹

Teleki nyilvánvalóan e véletlen egybeesés nyomán feltételezte, hogy a strasburgi tudós éppúgy fokozott érdeklődéssel olvasta a lapnak azokat a számait, amelyek egyikében a saját művéről is ismertetés jelent meg, mint ahogy ő is különleges figyelmet fordított a maga könyvtára katalógusát ismertető cikkel egy időben megjelent más recenziókra.

Telekinek persze több oka volt arra, hogy az Oberlin Tacitus-kiadásáról szóló cikk felkeltse az érdeklődését a benne olvasható magyar vonatkozás miatt. Az ismertetésből tudhatta meg ugyanis, hogy Oberlin munkája az Ernesti jegyzetelte Tacitus-kiadáshoz képest többletet

⁴⁶⁵ Párizs. Bibliothéque Nationale Kézirattár All. 203. 68(3–4.)

⁴⁶⁶ Uo.

⁴⁶⁷ Oberlint valóban különösképpen érdekelték a könyvtárak és a bennük őrzött értékek. Nemcsak a Schöpflin-könyvtár gondnoka volt, ő szervezte meg (a Kresznerics metszette Franciaország térképen Alsó-Rhénus-nak nevezett) Bas-Rhin tartomány szekularizált szerzetesrendjeinek könyvtáraiból létrehozott gyűjteményt; előadásokat tartott bibliográfiai és könyvtörténeti témákról, bemutatott könyvészeti és nyomdászattörténeti ritkaságokat, s ezek az előadások igen népszerűek voltak.

⁴⁶⁸ *Göttingische Anzeigen für gelehrte Sachen*. 1801. szept. 26. 155. sz. 1549–1551.

⁴⁶⁹ Uo. 154. sz. 1536.

tartalmaz, mert megtalálhatók benne azok a „Verbesserungen und Lesearten aus dem Codex Budensis, welchen Beatus Rhenanus bereits gebraucht hat, und den wieder aufzufinden Herr O[berlin] Gelegenheit hatte...”⁴⁷⁰ Ez indította a levélírára.

A bemutatkozásnak szánt bevezetés után Teleki első levelében először negyvenhárom évvel ezelőtt a strasburgi Schöpflin-könyvtárban tett látogatása emlékét eleveníti fel, s az ott látott Mátyás-portrét említi. Tudja, hogy a könyvtár most Oberlin felügyelete alatt áll, ezért kéri éppen őt arra, hogy a magyar király képét másoltassa le a vásárhelyi könyvtár számára.

Ami a Teleki-könyvtár katalógusa II. kötetének ismertetése idején, 1801-ben még csak szándék volt, időközben megvalósult: a Teleki Téka 1802 ősze óta az olvasók rendelkezésére állt Marosvásárhelyen, de a könyvtár helyiségeit díszítő festmények olyan jeles magyarországi és erdélyi személyiségekről, akik előmozdították a hazai szellemi alkotások létrejöttét, még nem nyerték el végleges helyüket.

E kérés után következik a levél másik fő mondanivalója, a Tacitus-kódex megvételének szándéka.

Az első téma kapcsán tehát Teleki Oberlinhez, a Schöpflin-könyvtár felügyelőjéhez szól, a másik esetben viszont Oberlinhez, a Tacitus-kiadóhoz, pontosabban a Tacitus-kódex tulajdonosához. A kétféle megfogalmazás, az ti., hogy a Schöpflin-könyvtárat „sub tua cura exstare audio”, a Tacitus-kódexről viszont azt mondja: „esse Tibi ad manum Codicem MS Corvinianum [...] ex Praefatione editionis tuae [...] didici”, eszerint nem a fogalmazás stílusának nagyobb eleganciáját és változatosságát célozta elsősorban, hanem precíz megkülönböztetés kívánt lenni. Oberlin előszavának Dorsner „munificentia”-jára vonatkozó mondata pedig nemcsak annyit jelenthetett, hogy a generális megengedte neki a kódex használatát, hanem hogy magát a kötetet is nagylelkűen Oberlinnek ajándékozta, másképpen nehezen hihető, hogy a gondjaira bízott Schöpflin-könyvtárból Oberlin eladhatta volna a kódexet.

Hogy Teleki miért várt 1801 ősztől 1804 decemberéig levele megírásával, egyelőre megállapíthatatlan. Lehet, hogy csak ekkorra szerezte meg az Oberlin-féle Tacitus-kiadást, vagy ekkor jutott hozzá az előszó elolvasásához. Teleki Sámuel levelezésének vagy egy a kancellár életét és tevékenységét feldolgozó monográfiának a megjelenése – mindkettő régi adóssága a tudományos kutatásnak – esetleg erre a részletre is fényt deríthet majd.

Oberlin első Telekinek szóló válaszelevele nincs az Országos Levéltárban őrzött másik három levél mellett, nem maradt fenn a Marosvásárhelyt lévő egyéb levelek között sem⁴⁷¹, de a professzor nem sokáig késlekedett a megírásával. Teleki 1805. január 22-én írt viszontválaszából kiderül, hogy mindkét kérésre igent mondott, s mivel Teleki a rend kedvéért megismétli az Oberlin által megszabott és Teleki által elfogadott, a kép másoltatásáért, illetve a kódexért fizetendő összegeket, ezek nagyságát is pontosan megtudjuk belőle.

„Gratissimae mihi fuerunt Literae tuae officii et humanitatis plenissimae quibus de Tua erga me voluntate certiosem me fecisti. Magnum habeo Tibi gratiam, quod votis meis obsecundaturus pro ornamento Bibliothecae meae, non modo simulacrum Matthiae Corvini Regis ad amussim tabulae Schoepfliniana pingendum, artis suae bene perito pictori demandaveris, verum insuper Codicem quoque MS Taciti Budensem, decem Ludov. auriis redimendum, liberaliter mihi obtuleris. Cujus quidem pretium, simul cum stipulata 60 libr.

⁴⁷⁰ Uo.

⁴⁷¹ Deé Nagy Anikó közlése.

franc. mercede pictoris, ut Tibi persolvatur, Argentarius Vindobonensis, Geymüller, datis hodie ad P.J. Franck Argentoratensem literis, se curaturum recepit.⁴⁷²

Teleki már ekkor elküldte tehát a kódexért járó tíz Louis d'ort, a festőnek pedig a 60 livre-t, pedig – amint Arankának írt, már idézett leveléből kiderül – drágállotta a vételárat.

A továbbiakban Teleki a kép és a kódex csomagolására és elküldésére vonatkozó aprólékos kívánságait közli: a képet csavarják össze, burkolják takaróba és tegyék faládba, amelybe a kódexet is helyezték el. A csomagolás és a szállítás költségeit magára vállalja. Oberlin leveléről az is kiderül, hogy a professzor néhány munkáját készült a kancellárnak ajándékba elküldeni, nyilvánvalóan Teleki ígéretének viszonzásaképpen, aki első levele utóiratában könyvtárkatalógusának addig megjelent két kötetét ígerte Oberlinnek.

A levélváltásban ezután két Oberlin-levél követi egymást. Az első 1805. március 15-én kelt.⁴⁷³ Értesíti Telekit, hogy átvette a festőtől a képet, s el is juttatta a kódexszel együtt „ad honestissimam feminam Franckiam”, miután előzőleg hozzáértővel megvizsgáltatta a portrémásolatot. A csomagolás is Teleki kívánsága szerint történt, reméli, hogy a láda rendben megérkezett, benne saját, ajándékba küldött műveivel együtt. A festő végül is csak 48 livre-t, vagyis két Louis d'ort kért munkájáért, az e célra küldött 60 livre-ből visszajáró 7 livre 14 sou-t Oberlin szintén a ládába téve küldte vissza.

A festő alighanem így is megtalálta a számítását, mert Oberlin készségesen felajánlja Telekinak, hogy ha más nevezetes férfiak képét is szeretné megszerezni könyvtára számára, szívesen lemásoltatja neki Gutenbergnek, a nyomdászat feltalálójának és egy a maga korában híres helybeli személyiségnek, a strasburgi egyetem alapítását kezdeményező Jakob Sturmnek (1489–1553) a képét is. Erre az ajánlatra a kancellár nem reagált.

Oberlin következő levelén nincs dátum, de mint utóbb említi, mintegy három héttel később, tehát április első hete táján írta, s Telekit alaposan megzavarta és megijesztette vele. Arról tudósítja benne a kancellárt, hogy Levrault nevű könyvkereskedő szerint, aki a szállítás lebonyolítását vállalta, a küldemény már útnak indult Bécsbe. Mentegetőzik a késedelemért, amelyet az okozott, hogy a festő előbb más munkákkal volt elfoglalva, majd a nyirkos idő miatt a kép nem száradt elég gyorsan. Reméli azonban, hogy a láda azóta rendben eljutott Telekihez.⁴⁷⁴

Teleki május 1-én kelt válaszában aggódva kérdi, mit jelent a két levél tartalmában lévő ellentmondás, hiszen már előzőleg minden elintézettnak látszott. Ha elküldték a ládát, mi történt vele, Bécsbe ugyanis még nem érkezett meg, és Franckné sem említi Geymüllernek írt leveleiben.⁴⁷⁵

Oberlin május 6-án sietve válaszol.⁴⁷⁶ Utánajárt a dolognak, s önmaga igazolására mellékeli Francknének írt eredeti levélkéjét, amelyben megkérdezte tőle, mi lett a hozzá már március 16-án eljuttatott ládával. Franckné ugyanerre a cédulára írta rá a választ, eszerint a ládát március 24-én Oberlin professzor küldeményeként útnak indította Geymüller címére Bécsbe, tehát Geymüller a hibás, ha még nem értesítette Telekit a küldemény megérkezéséről. Oberlin

⁴⁷² Párizs, Bibl. Nat. Kézirattár All. 203. 68(5–6.)

⁴⁷³ OL P 661. Teleki Sámuel osztály Miss. 1313.

⁴⁷⁴ Uo. 1314.

⁴⁷⁵ Párizs, Bibl. Nat. Kézirattár All. 203. 68(7–8.)

⁴⁷⁶ OL P 661. Teleki Sámuel osztály Miss. 1315.

úgy véli, hogy ő maga mindent a lehető legjobban intézett el, s reméli, hogy időközben minden elrendeződött.

A corvina tehát leghamarabb 1805 májusában jutott új tulajdonosa, Teleki Sámuel birtokába, s ezt követően került Marosvásárhelyre. A Téka szekrényében valószínűleg csak évekkel ezután kapta meg a helyét: Teleki Sámuel egy 1807. július 17-én kelt, Szász Jánosnak írt levelében utasítja könyvtárosát, hogy az 1805-ben Marosvásárhelyre küldött könyveket tartalmazó ládát lemenetelig ne bontsák fel.⁴⁷⁷

A magyar újságolvasók azonban már a kötet Bécsbe érkezésénél hónapokkal korábban, 1805. február közepén tudomást szerezhettek az értékes szerzeményről Kazinczy Ferenc híradásából, amelyből megtudható, hogy Teleki Sámuel „három rendbeli kincessel gazdagította legközelebb hazánkat.

Strasburgban talált Tacitus Históriájára, igen szépen pergamenre írva, melly a nagy emlékezetű Mátyás Magyar Királynak Budai híres Bibliothecájából idegenedett el, és amelyet jure postliminii már magáévá tett. Ugyanottan találta a nevezett Mátyás Királynak originális képét is olajfestéssel és azt is kopiáztatta. [...] Ezek 2000 f.-nál többre állanak.”⁴⁷⁸

Milyen szerep jutott a kancellár számára nyilvánvalóan igen sokat jelentő kötetnek a gyűjteményben?

Tudományos kutatás forrásul nem szolgált, nem fordul elő azokban a füzetekben, amelyekben a könyvtár működése első félszázadában használt művek címét regisztrálták.⁴⁷⁹ Oberlin Tacitus-kiadásának megjelenése után itthon senki sem foglalkozott vele később sem, a hazai klasszika-filológia érdeklődését nem keltette fel a kötet.⁴⁸⁰

Ha tudományos célból kutatók nem is forgatták, talán gyönyörködhetett benne a „Bibliothecanezők” egyike-másika, ahogy Kelemen Márton, a Téka következő könyvtárosa Teleki Sámuelnek szóló 1818. november 29-én kelt levelében a könyvtárban megforduló látogatókat megkülönbözteti a gyűjtemény használóitól.⁴⁸¹

A legnevezetesebb vendég, akiről tudunk, Kazinczy Ferenc, mindenestre nem látta, noha éppen ő az, aki elsőként hírt adott a nyilvánosságnak a kötet megszerzéséről. Erdélyi leveleiben megemlékezett a kódexről. Ismeretes azonban, hogy az *Erdélyi leveleket* Kazinczy számos – Abafi szerint tizenkét – változatban írta meg, s ezek egyre kevésbé tükrözték az író személyes élményeit, aki mindinkább bedekkerszerű, aprólékosan pontos adatközlésre törekedett.

⁴⁷⁷ *Teleki Sámuel és a Teleki Téka*. A leveleket válogatta, bevezetéssel és jegyzetekkel ellátta Deé Nagy Anikó. Bukarest, 1976. 128.

⁴⁷⁸ Magyar Kurír 1805. Nr. 14. 210. Kazinczy tudósítása szerint a Teleki Tékában ez idő szerint három corvina volt, de a Tacitus-kódexen kívül csak egyet, egy Catullus-, Tibullus- [és Propertius-] műveket tartalmazó kötetet említ meg Teleki könyvtárkatalógusának I. kötetére hivatkozva, amelyben csakugyan corvinaként szerepel a kötet (*Catalogus Bibliothecae Samuelis Com. Teleki de Szék*. I. Bécs, 1796. 96.) Csapodi Csaba ezt a kódexet a lappangó, kétes corvinák között említi (*The Corvinian Library. History and Stock*. Bp 1973. 177.).

⁴⁷⁹ Somkuti Gabriella: *Egy XVIII. századi főúri könyvtár olvasóforgalma a múlt század első felében*. = Az Országos Széchényi Könyvtár Évkönyve 1961–1962. Bp. 1963. 291–302.

⁴⁸⁰ Borzsák: *i.m.* 143.

⁴⁸¹ Idézi Somkuti: *i.m.* 297.

Az 1816 augusztusában történt látogatás élményét Kazinczy már hazatérése után, 1816 őszén kezdte papírra vetni. Október 11-én levéllel fordult Teleki Sámuelhez információkat kérve életpályájáról és gyűjteményéről. 1817. február 8-án keltezett következő leveléhez mellékelve elküldi a kancellárnak a Tékában tett látogatásról szóló első megfogalmazásnak tekinthető szöveget. A corvináról nincs benne szó. „Bibliothecát kevés órák alatt végigtekinteni nem lehet, [...] így meg kellene elégednünk azon szerencsével, hogy a Görög és Római Classicusoknak legelső s az újabb időkben Királyi pompájú kiadásaikat, amilyen a Pármai (t.i. a Bodoni-féle), sietve láthatám.

Ezekhez képest a Spanyol Infans Don Gabriel Sallustja nem szép kiadás. Üres időmet ezeknek megtekintések után a Museum Pio-Clementinum s a Piranesi kötetei foglalták el.”⁴⁸²

1817 júliusában a *Tudományos Gyűjtemény*ben nyomtatásban is megjelent a marosvásárhelyi könyvtárról szóló részlet. Benne csekély fogalmazási változtatással ugyanezt írja Kazinczy, hozzátéve: „Azonban két nevezetesebb munka címét itt is feljegyzem.

Biblia Sacra. Cod. Ms. Sec. XI. in membr. tenuiss.

Tacitus. Cod. Ms. ex. Bibliothecam Matthiae Corvinis regis – a többről bővebben más helyt.”⁴⁸³

Talán szándékosan homályos Kazinczy fogalmazása egy későbbi, datálatlan, de a cenzúrának szánt kéziratában (a kötet kinyomtatására először 1819-ben kérte és kapta meg Kazinczy a cenzori engedélyt): „Itt áll Tacitus és Catullus s Propertius a Mátyás Budai Bibliothecájából”, de az ezzel a kézirattal egybekötött, szintén datálatlan, a szedőnek szóló német nyelvű utasításokat tartalmazó, tehát későbbi, másik kéziratban viszont világosan kimondja, hogy nem látta a corvinát. Felsorolja a legkorábbi szövegezésben is említett, ténylegesen látott köteteket, majd így folytatja: „A kik itt tovább mulathatnak, gyönyörködni fognak ezeknek is látásában.

Corn. Tacitus. Codex Membran. Ex Biblioth. regis Matthiae Corvini,

Catullus, Tibullus, Propertius. Ex eadem.” (A továbbiakban azután még egy kódexet és néhány nyomtatott művet sorol fel.)⁴⁸⁴

Az *Erdélyi levelek* első, 1839-es kötetbeli kiadásában ismét egy homályosabb fogalmazás szerepel: „Az utas ne feledje előmutatni magának Tacitust, s Catullust és Propertiust, a Mátyás budai bibliothecájából.”⁴⁸⁵

⁴⁸² *Kazinczy Ferenc levelezése*. Közzéteszi Harsányi István. XXII. Bp. 1927. 330–333. – A Sallustius-kiadás nyilvánvalóan Sallustius-fordítóként érdekelte Kazinczyt; a Piranesi metszeteit tartalmazó kötetek megszerzéséről a Tacitus-corvinával együtt megemlékezik a *Magyar Kurír*ban.

⁴⁸³ *Tudományos Gyűjtemény* 1817. VII. 5–6.

⁴⁸⁴ MTA Kézirattár K 611 44. ill. 123. f.

Nem tudjuk, voltak-e mások, s ha igen, kik és hányan, akik láthatták a Tacitus-corvinát a Teleki Tékában tett látogatásuk során. A kódex, amely a kancellár nagyvonalú gesztusa és aprólékos gondossága révén ismét hazai gyűjteménybe került, elsősorban a Téka kapcsolatát reprezentálta a magyar könyvtári kultúra múltbeli fényével. Megszerzését Teleki Sámuel is főként ezért tartotta fontosnak, hiszen tisztában volt a kézirat fogyatékoságaival. De maga a kötet marosvásárhelyi létének százharminc esztendeje alatt (ma a New Haven-i Yale egyetem könyvtára őrzi) a gyűjtemény rejtett kincse maradt, inkább műtárgy volt, mint élő és ható kézirat mű.

⁴⁸⁵ *Kazinczy Ferenc eredeti munkái.* Buda, 1839. II. köt. 205. – A corvinához hasonló módon említi a Mátyás-portrét is Kazinczy útleírása különböző variánsaiban. Teleki Sámuelnek szóló, idézett 1817-es levelében még azt írja: „Hunyadi Mátyás képét, melyet a Cancellarius Strasburgban a Prof. Schöpflin Bibliothecájában függő képéről másoltatott le, nem találtam itt.” A *Tudományos Gyűjteményben* megjelent megfogalmazás szerint a képek „kirakva még nincsenek”. A későbbi változatokban – nyilvánvalóan Marosvásárhelyről kapott tudósítás alapján – pontosan közli, hogy mely helyiségekben és milyen sorrendben függenek a képek. Amikor pedig a későbbi kéziratok szövegváltozatokban és a nyomtatásban megjelent variánsban is hangsúlyozza Kazinczy, hogy a marosvásárhelyi másolat azonos azzal a Mátyás-ábrázolással, amelyet maga Mátyás király ajándékozott a bécsújhelyi magisztrátusnak, hogy a kép nem ugyanazt a személyt ábrázolja, mint akinek profilképét Igaz Sámuel a *Zsebkönyv* 1821-es kötetében közreadta, s hogy ez utóbbi kép nem ábrázolhat magyar embert, összehasonlítást tesz és ítéletet mond két olyan képről, amelyek közül az egyiket nem is látta.